

DE BEVORDERING VAN ICT/DOMOTICA IN WONINGEN - DE ORGANISATIE VAN 2 WORKSHOPS

Eindrapport

J.C. Römer

Verantwoording

Dit rapport is uitgevoerd door de unit Duurzame Energie in de Gebouwde Omgeving (DEGO) van het Energieonderzoek Centrum Nederland met financiële ondersteuning van Novem. Het project is bij ECN bekend onder nummer 74885 en het Novem projectnummer is 0140-01-01-01-0001

INHOUD

SAMENVATTING	5
1. INLEIDING	6
2. DOELSTELLING EN UITVOERING	7
2.1 Voorbereidende werkzaamheden en workshop Anna Paulowna	8
2.2 Voorbereidende werkzaamheden en workshop Hippolytushoef	8
3. BEREIKTE RESULTATEN	10
3.1 Ondervonden knelpunten	10
3.2 Eindresultaat	10
4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	11
BIJLAGE A DEELNEMERSLIJST WORKSHOP ANNA PAULOWNA	13
BIJLAGE B PROGRAMMA WORKSHOP ANNA PAULOWNA, 4 OKTOBER 2002	15
BIJLAGE C PROGRAMMA WORKSHOP HYPPOLYTUSHOEF	16

SAMENVATTING

Introductie van ICT/Domotica in Nederland verloopt trager dan gewenst en vaak leiden gerealiseerde projecten niet tot de gewenste resultaten omdat of de bewoners de techniek niet accepteren of de kosten te hoog blijken te zijn. Verschillende oorzaken kunnen hiervoor aangewezen worden. Een belangrijke oorzaak is dat woningbouwcorporaties/zorginstellingen zich niet voldoende hun eigen ambitie-niveau realiseren en oplossingen voor problemen in de realisatie proberen te vinden op het moment dat de problemen zich voordoen.

In dit project is gekozen voor een aanpak waarbij op voorhand een organisatiestructuur tussen de partijen die het project gaan uitvoeren, wordt aangebracht en dat alle belangrijk geachte partijen in deze organisatiestructuur zijn vertegenwoordigd. Op voorhand wordt ook duidelijk aan de partij die ICT/Domotica in woningen wil laten realiseren, gevraagd het gewenste ambitieniveau (wat wil ik, hoe wil ik het en voor wie wil ik het) tezamen met zorgverlenende instellingen vast te leggen. Door deze gekozen aanpak als het ware te visualiseren in een workshop wordt de werking van de aanpak duidelijk uitgedragen.

Een aantal conclusies kan worden getrokken naar aanleiding van dit project:

Het bleek voor de uitvoerende partij (woningbouw corporatie en zorgverlenende instelling) moeilijk om gestructureerd het ambitie-niveau vast te stellen in bijvoorbeeld een programma van eisen:

- Onbekendheid met technische mogelijkheden kunnen leiden tot “ the sky is the limit” gedachten;
- Onbekendheid met welke zorg aspecten de zorgverlenende instellingen door technische maatregelen wilden vervangen.
- Te weinig contacten met subsidieverlenende instellingen.

Door in een vroeg stadium een organisatiestructuur vast te leggen waarbij alle partijen die uitvoering zouden geven aan het project waren vertegenwoordigd, alsmede de inzet van onafhankelijke deskundige partijen, was het mogelijk om sneller oplossingen te zoeken voor te verwachten problemen.

Op basis van de in dit project opgedane ervaringen kunnen de volgende aanbevelingen worden geformuleerd:

- zorg reeds in het plan stadium voor een organisatiestructuur waarbij alle partijen betrokken worden die bij aanvang van deze planvorming, maar ook bij de daadwerkelijke realisatie betrokken zullen zijn;
- de instantie die leidend is in de realisatie van het project (een woningbouwcorporatie of zorginstantie bijvoorbeeld die opdrachtgever voor de bouw zal zijn)) zou ook leidend dienen te zijn in het bij elkaar brengen van alle partijen;
- probeer de verschillende betrokken partijen zoveel mogelijk door onafhankelijke instanties te laten vertegenwoordigen (subsidiologen, technische adviesbureaus);
- zorg er voor dat het ambitieniveau expliciet wordt gemaakt, waaruit een duidelijk programma van eisen kan worden afgeleid;
- veel van de informatie die nodig is, zou makkelijk beschikbaar gemaakt dienen te worden. Hier zou de overheid een rol in kunnen spelen. Deze informatie zou als input voor een te voeren discussie met alle partijen in de planfase kunnen worden gebruikt;
- het inzetten van onafhankelijke partijen, zoals een system integrator, draagt er toe bij dat er vertrouwen is in de informatie die op tafel komt.

1. INLEIDING

Bij ECN wordt momenteel een meerjarig domoticaproject uitgevoerd, mede gefinancierd door de provincie Noord-Holland. Dit project loopt sinds 1999 en zal eind 2003 afgerond zijn. In het kader van dit project is bij DEGO een zogenaamde domotica-demonstratiewoning gebouwd waar vele partijen uit de markt komen kijken naar de mogelijkheden die er zijn ten aanzien van het gebruik van domotica in de gebouwde omgeving. Uit de vele contacten die DEGO in de afgelopen periode heeft gehad, is geconcludeerd dat de meeste woningbouwcorporaties (op enkele uitzonderingen na) niet weten wat er mogelijk is op het gebied van de toepassing van ICT/domotica in woningen. Dit geldt zowel voor de technische installatie zelf als de mogelijkheden die (onderzoeks)instellingen als Novem, ECN, TNO, SEV of anderen kunnen bieden als ondersteuning. Tevens blijkt er een groot aantal knelpunten te zijn. Deze knelpunten leiden er toe dat slechts incidenteel een (demonstratie)project wordt gestart. Uit de gesprekken die ECN met verschillende woningbouwcorporaties en zorginstellingen heeft gevoerd blijkt echter wel dat er vele plannen zijn om ICT toepassingen te introduceren in de gebouwde omgeving. De introductie van ICT/Domotica toepassingen in woningen in Nederland verloopt echter traag en zeker niet op de gewenste grote schaal. Daarvoor is een aantal redenen aan te wijzen:

- Onbekendheid met de praktische mogelijkheden van ICT.
- Gebrekkige coördinatie tussen de participanten binnen een project.
- Subsidiemogelijkheden zijn aanwezig maar onvoldoende bekend.
- Beeldvorming van ICT/Domotica in Nederland is onjuist waardoor woningbouwcorporaties en zorginstellingen afgeschrikt worden. Projecten die in het verleden zijn uitgevoerd en die technisch te duur zijn uitgevallen met veel storingen hebben ook aan deze beeldvorming bijgedragen. De acceptatie van bewoners was hierdoor niet groot.
- Te weinig inzicht in financiële aspecten van domotica, met name wat betreft aanschaf, exploitatie en onderhoud.

Dit project is erop gericht de introductie van ICT/domotica in de woningbouw te bevorderen. Het project is vormgegeven door het organiseren van een tweetal workshops rondom twee concrete projecten. In dit rapport wordt verslag gedaan van de activiteiten die hebben plaats gevonden rond 2 concreet te realiseren projecten in Noord-Holland. De activiteiten bestaan uit de voorbereidende werkzaamheden en de organisatie van twee workshops. Een van de projecten betreft de bouw van 43 woningen voor senioren in Anna Paulowna en het andere project de bouw van het verzorgingstehuis Parkzicht in Hippolytushoef.

2. DOELSTELLING EN UITVOERING

Doelstelling van het project was een zodanige organisatiestructuur voor een concreet te realiseren project toepassing ICT/Domotica in woningen voor senioren te bewerkstelligen, dat knelpunten die tijdens de voorbereiding en uitvoering van het project de realisatie zouden kunnen vertragen, weggenomen worden. In een tweetal workshops zou dan aan deelnemers getoond kunnen worden dat het effectief is om voor aanvang van het project, tijdens de planningsfase, alle relevante partijen te betrekken bij de werkzaamheden.

In eerste instantie is het de bedoeling geweest de volgende aanpak te hanteren:

- Selectie van een drietal projecten op basis van de fase waarin het project zich bevindt, de grootte (aantal woningen) en de mate waarin ICT zal worden toegepast.
- Maken van een analyse van knelpunten en benaderen van partijen die deze knelpunten zouden kunnen oplossen.
- Formeren van drie projectteams rondom projecten waarin uitvoerenden en partijen die knelpunten kunnen oplossen in samenwerken.
- Organisatie van een eerste workshop waarin al deze partijen gezamenlijk tot oplossingen zouden moeten komen.
- Communicatie over de resultaten van de workshop, met name met betrekking tot de oplossingen die voor de knelpunten zijn gegenereerd.
- Een tweede workshop zou gericht moeten zijn op een tweede serie van drie projecten. Voor deze projecten zouden de ervaringen die zijn opgedaan met de eerste drie projecten als input moeten dienen. Dit zou een extra impuls moeten geven aan een versnelde introductie van ICT/domotica in woningen.

Het project is volgens deze aanpak opgestart. Er bleken bij verschillende woningbouwcorporaties, zorginstellingen, etc. wel plannen te zijn om projecten op te starten waarin ICT/domotica ten behoeve van zorg, veiligheid en energiebesparing toegepast dient te worden. Echter, in vele gevallen stagneerde het daar ook veelal direct om verschillende redenen, zoals:

- Men weet niet wat voor programma van eisen er dient te worden opgesteld.
- Het is onbekend wat de technische mogelijkheden zijn.
- Men weet niet hoe de verschillende functies bij elkaar dienen te worden gebracht.
- Men weet niet welke partijen bij elkaar dienen te worden gebracht om tot een goede toepassing van ICT/domotica in de woningbouw te komen.

Uiteindelijk is gebleken dat het niet eenvoudig is een project te vinden dat past binnen de uitgangspunten van dit project. Daarom is de aanpak als volgt aangepast:

- In een vroeg stadium zullen alle relevante partijen bij elkaar worden gebracht bij een aantal concreet te realiseren ICT-projecten. Daarbij kan gedacht worden aan woningbouwcorporaties, zorginstellingen, financiële instellingen zoals verzekeringsmaatschappijen, provincies, rijksoverheid, technische adviseurs, architecten en kennisinstituten. Hierdoor wordt in een vroeg stadium tot directe kennisoverdracht gekomen. Dit zou de realisatie van deze projecten kunnen versnellen, waarbij zorgverlening, veiligheid en energie-besparing in woningen voor senioren wordt toegepast.
- Het wegnemen van knelpunten (zoals hierboven genoemd) middels het aandragen van oplossingen, tijdens workshops te organiseren rondom deze concrete projecten.

Er zijn 2 projecten geselecteerd die in het beginstadium waren. In beide gevallen is in de voorbereiding aandacht besteed aan:

- Het bij elkaar brengen van die partijen die ook bij de uitvoering betrokken zullen worden.
- Het opstellen van een programma van eisen ten aanzien van de toe te passen ICT/domotica.

Rondom elk project is vervolgens een workshop georganiseerd. De workshop is er beide keren op gericht geweest de partijen nader met elkaar te laten kennis maken en extra, externe informatie aan te dragen die zou kunnen bijdragen aan het wegnemen van een aantal knelpunten.

Op beide projecten en de workshops die er omheen zijn georganiseerd zal nu worden ingegaan.

2.1 Voorbereidende werkzaamheden en workshop Anna Paulowna

Het eerste project betrof de bouw van 43 woningen voor senioren in Anna Paulowna. In overleg met betrokkenen is tijdens de voorbereiding besproken wat het ambitieniveau van het te realiseren project zou moeten zijn. De woningbouwcorporatie diende vast te stellen welke ICT/Domotica voorzieningen zij voor verschillende bewonerscategorieën in de woningen aangebracht wilde zien. Hiervoor is tezamen met de zorgverlenende instelling een lijst opgesteld van maatregelen die, vertaald in technische toepassingen, voor het ontlasten van de te verlenen zorg kan gaan zorgen. Met deze lijst is een programma van eisen opgesteld waarmee de te nemen maatregelen duidelijk werden vastgelegd. Vervolgens is gekeken naar financiële mogelijkheden om de (extra) kosten vergoed te krijgen. Daartoe is contact gelegd met de Provincie Noord-Holland, de betrokken gemeenten en Univé als uitvoerder van de AWBZ gelden. Aldus is een aantal alle belangrijke partijen voor een voorspoedige start van het project bijeengebracht.

De eerste workshop had als doel om aan de hand van dit concrete project te laten zien dat duurzaam wonen in een eigen woning mogelijk kan worden gemaakt. In totaal zijn 120 adressen aangeschreven en op de hoogte gebracht van de doelstelling van de workshop. De aangeschreven personen waren afkomstig uit de regionale (thuis)zorgverlenende instanties, woningbouwcorporaties, ouderenorganisaties, installatiebedrijven, architecten, subsidieverstrekkende organisaties als Novem, onderzoeksorganisaties, gemeenten en de provincie Noord-Holland. De workshop is uiteindelijk door ongeveer 45 personen bezocht (zie bijlage A voor deelnemerslijst).

Op deze workshop (Project Anna Paulowna, 4 oktober 2002) is een programma gepresenteerd dat bestond uit 2 delen (zie bijlage B):

- De ochtendsessie met presentaties van alle betrokkenen bij het project en een aantal externe deskundigen die extra informatie konden aandragen over bijvoorbeeld ervaringen elders of financiële mogelijkheden. Hier werd aan de hand van presentaties door de diverse deelnemers de beoogde organisatiestructuur nog eens toegelicht waarbij naast een beschrijving van het te realiseren project ook het programma van eisen alsmede die zorg die door techniek ingevuld kon worden aan de orde kwamen.
- Een middagsessie waarin alle partijen nader met elkaar kennis konden maken, de mogelijkheden die ieder bedrijf of instituut kon bieden werden ten gehore gebracht en er konden nadere afspraken worden gemaakt.

2.2 Voorbereidende werkzaamheden en workshop Hippolytushoef

De voorbereiding voor de 2de workshop heeft op dezelfde manier plaats gevonden als die voor de eerste workshop. In overleg met de zorgverlenende instelling was gekozen voor 13 december 2002 als datum van de 2de workshop. In totaal zijn 150 adressen aangeschreven. De workshop kende een iets ander opbouw (zie bijlage C voor programma):

- in de ochtend een aantal presentaties;

- in de middag een paneldiscussie waarbij deskundigen op het gebied van domotica en zorg vragen konden beantwoorden uit het publiek.

Het aantal aanmeldingen voor de workshop was dermate laag, als gevolg van het tijdstip van de bijeenkomst dat in overleg met betrokken partijen besloten is de workshop niet door te laten gaan.

3. BEREIKTE RESULTATEN

Allereerst dient te worden geconstateerd dat de aanvankelijk voorgestelde aanpak niet haalbaar bleek te zijn. Een belangrijke reden hiervoor is dat twee belangrijke knelpunten zich al in een zeer vroeg stadium voor doen:

- men weet niet wie alle betrokken partijen zijn en hoe die bij elkaar te brengen;
- men weet niet welk programma van eisen kan worden opgesteld.

Daarom is voor een gewijzigde aanpak gekozen waarbij twee workshops zijn georganiseerd die beiden gericht waren op het bij elkaar brengen van de betrokken partijen, het formuleren van een programma van eisen en het aandragen van externe informatie om eventuele knelpunten weg te nemen.

Het project heeft uiteindelijk voor een groot gedeelte bestaan uit het voorbereiden van beide workshops. Tijdens deze voorbereidingen is bij de betrokken instellingen vooral aangedrongen op het duidelijk vast stellen van het eigen ambitieniveau. Dit ambitieniveau diende tot stand te komen in samenwerking met de zorgverlenende instelling. Hierdoor ontstond een duidelijk beeld bij betrokkenen van wat ze zelf wilden en konden toepassen en werden ook de financiële consequenties duidelijker. De subsidieverstrekkende instellingen kregen een goed beeld van het project en de betrokken partijen waardoor samenwerking tussen de partijen beter verliep. Waar nodig is door ECN technische informatie aangedragen. Het ging daarbij met name om inzicht in beschikbare technologieën om domotica te introduceren in woningen, zoals:

- beveiliging;
- alarmering;
- domotica ten behoeve van energiebesparing;

Daarnaast is ECN er voornamelijk als procesbegeleider bij betrokken geweest.

3.1 Ondervonden knelpunten

Voor het vaststellen van een programma van eisen (het ambitieniveau) bleek een tijdrovende zaak. Daarnaast bleek onbekendheid met technische mogelijkheden (om een aantal simpele functionele zorgaspecten uit te voeren in technische maatregelen) een 2de groot knelpunt te zijn. Ook dit knelpunt kon verholpen worden door het inschakelen van een zogenaamde system integrator, die niet direct merkgebonden was.

Veranderende regelgeving op het gebied van subsidieverstrekking (de provincie Noord-Holland draagt de uitvoering van een aantal activiteiten over aan gemeentelijke instellingen) was de reden dat een aantal lokale gemeentelijke instellingen ook voor de workshops werd uitgenodigd en verder direct bij het project betrokken werd.

3.2 Eindresultaat

In beide gevallen is het eindresultaat geweest dat er uiteindelijk wel een programma van eisen op tafel is gekomen. De kennis bij beide projecten met betrekking tot de technische mogelijkheden en de financieringsmogelijkheden en financiële consequenties is aanzienlijk toegenomen. Hierdoor zijn eventuele vooroordelen weggenomen en er konden initiatieven worden genomen om over te gaan tot daadwerkelijke realisatie.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Dit project is er op gericht de introductie van ICT/domotica in de woningbouw te bevorderen. Hiervoor is voor de volgende aanpak gekozen:

- Het in een vroeg stadium bij elkaar brengen van alle betrokkenen bij een aantal concreet te realiseren ICT-projecten. Daarbij kan gedacht worden aan woningbouwcorporaties, zorginstellingen, financiële instellingen (provincie, rijksoverheid, verzekeringsmaatschappij), technische adviseurs, een architect en kennisinstituten. Hierdoor wordt in een vroeg stadium tot directe kennisoverdracht gekomen. Dit zou de realisatie van deze projecten kunnen versnellen, waarbij zorgverlening, veiligheid en energiebesparing in woningen voor senioren wordt toegepast.
- Het wegnemen van knelpunten middels het aandragen van oplossingen voor problemen zoals:
 - o Onbekendheid met de praktische mogelijkheden van ICT.
 - o Gebrekkige coördinatie tussen de participanten binnen een project.
 - o Subsidiemogelijkheden zijn aanwezig maar onvoldoende bekend.
 - o Beeldvorming van ICT/Domotica in Nederland is onjuist waardoor woningbouw-corporaties en zorginstellingen afgeschrikt worden. Projecten die in het verleden zijn uitgevoerd en die technisch te duur zijn uitgevallen met veel storingen hebben ook aan deze beeldvorming bijgedragen. De acceptatie van bewoners was hierdoor niet groot.
 - o Te weinig inzicht in financiële aspecten van domotica, met name wat betreft aanschaf, exploitatie en onderhoud.

Door het leggen van een organisatiestructuur tijdens de voorbereidingen van het project waarbij alle partijen betrokken werden die een rol in het project zouden gaan vervullen, is gebleken dat hierdoor sneller en makkelijker duidelijkheid verkregen kon worden over al dan niet te verwachten problemen. Het aldus ontstane “netwerk” werkte versnellend in de startfase van de projecten. Op de eerste plaats zijn vooroordelen ten aanzien van de toepassing van ICT/domotica weggenomen, doordat alle partijen elkaar van feitelijke informatie konden voorzien. Doordat alle informatie in een vroegtijdig stadium op tafel is gekomen, is het mogelijk geweest zowel technisch als financieel gezien een goed beeld te krijgen van hetgeen mogelijk is. Dit heeft een aantal risico's die werden ervaren weg genomen. Het inzetten van onafhankelijke partijen, zoals een system integrator, heeft er ook toe bij gedragen dat er vertrouwen was in de informatie die op tafel is gekomen.

Op basis van bovenstaande conclusies, kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

- zorg reeds in het plan stadium voor een organisatiestructuur waarbij alle partijen betrokken worden die bij aanvang van deze planvorming, maar ook bij de daadwerkelijke realisatie betrokken zullen zijn.
- de instantie die leidend is in de realisatie van het project (een woningbouwcorporatie of zorginstantie bijvoorbeeld die opdrachtgever voor de bouw zal zijn)) zou ook leidend dienen te zijn in het bij elkaar brengen van alle partijen;
- probeer de verschillende betrokken partijen zoveel mogelijk door onafhankelijke instanties te laten vertegenwoordigen (subsidiologen, technische adviesbureaus);
- zorg er voor dat het ambitieniveau expliciet wordt gemaakt, waaruit een duidelijk programma van eisen kan worden afgeleid;
- veel van de informatie die nodig is, zou makkelijk beschikbaar gemaakt dienen te worden. Hier zou de overheid een rol in kunnen spelen. Deze informatie zou als input voor een te voeren discussie met alle partijen in de planfase kunnen worden gebruikt;
- het inzetten van onafhankelijke partijen, zoals een system integrator, draagt er toe bij dat er vertrouwen is in de informatie die op tafel komt.

Tot slot dient te worden opgemerkt dat in het project zoals dat nu is uitgevoerd met name is gekeken naar knelpunten in relatie tot de partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. Een partij is daarbij in dit geval buiten beschouwing gelaten, namelijk de uiteindelijke gebruikers. Het verdient aanbeveling deze consumenten op eenzelfde manier bij de realisatie van domoticaprojecten te betrekken als alle andere partijen. Deze bewoners zijn uiteindelijk de partijen die het succes van de toepassing van Domotica bepalen. Voor hen lijken comfort en veiligheid daarin belangrijke elementen te zijn, alsmede de gebruikersvriendelijkheid van de toegepaste technologieën¹.

¹ zie ook: "Het nieuwe wonen voor ouderen - een omgevingsverkenning naar domotica en duurzaamheid voor ouderen.", geschreven door TNO STB in opdracht van NIDO; maart 2003.

BIJLAGE A DEELNEMERSLIJST WORKSHOP ANNA PAULOWNA

Deelnemer	Bedrijf
De heer R. ten Hagen	AAG
De heer A. Wever	Architecten Groep Breed Treffers Wever
De heer F. Stavenuiter	B.V.Technisch Bedrijf
De heer T.R.P. Koopman	B.V.Technisch Bedrijf
De heer P. Groot	BBV Adviseurs
De heer R.H.M. Limburn	Bouwcompagnie
Mevrouw I. Dekker	Bureau Langhenkel
De heer J. Romer	Energieonderzoek Centrum Nederland
De heer W.G. van Arkel	Energieonderzoek Centrum Nederland
Mw. M.C.C. Lafleur	Energieonderzoek Centrum Nederland
Mw. M.J. Zwankhuizen	Gemeente Den Helder
De heer P. Coret	Gemeente Schagen
De heer J. van Berkum	Gemeente Wieringen
De heer N. Kaan	Gemeente Wieringermeer
De heer A. Matze	Giant Security B.V.
Mw. M. de Graaff	IMCO Noord-Holland
Mw. M. Holzhaus	IMCO Noord-Holland
De heer G.J. de Boer	Installatiebedrijf G.J. de Boer
De heer P.A. Schakel	Intermaris Woondiensten
De heer F. in 't Veld	MTS Alkmaar B.V.
De heer J.C.P. Kester	NIDO
De heer W.J. Wienk	Novem
De heer M. Teekens	Provincie Noord-Holland

De heer H. Hendriks	Regionale Thuiszorg
Mevrouw J. van der Molen	RPCP Noord-Holland Noord
De heer J. Zuidema	Samenwerkende Ouderenbonden SBO-NH
De heer J. Lamers	SBO Noord-Holland
Mevrouw A. Zuurbier	SBO Noord-Holland
De heer S.P.A.M. Wokke	Seniorenraad Alkmaar
Mevrouw M.T.H. Draijer-De Groot	Seniorenraad Alkmaar
De heer K. Kalverdijk	Stichting Leekerweide
Mevrouw P. Kruit	Stichting ServicePlus
De heer P. Kiefd	Stichting ServicePlus
De heer H. Hijink	Stichting WonenPlus NH
De heer J.D. Koppelaar	SWH Ouderenwerk
De heer D. van der Steen	Thuiszorg Beheer
De heer J.E. den Das	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
De heer H. Hager	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
De heer J. Koelemeij	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
De heer A.J. Muis	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
De heer J.H. van Tilburg	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
Mevrouw F.D. Ruwaard	Woningbouwvereniging Anna Paulowna
De heer P. Pinkhaar	Wooncompagnie Schagen
De heer W. Bakker	Woonzorg Nederland
Mevrouw M. Borst	Zorgcentrum Molenweid
De heer R. Dijkstra	Zorgcentrum Noorderlicht
De heer E. Breet	Zorgkantoor Noord-Holland Noord

BIJLAGE B PROGRAMMA WORKSHOP ANNA PAULOWNA, 4
OKTOBER 2002

Programma

Workshop
Domotica: onze zorg
vrijdag 4 oktober 2002
Auditorium ECN Petten

09.30 - 10.00 uur	Ontvangst en koffie	
10.00 - 10.20 uur	Inleiding op de workshop	J.C. Römer ECN
10.20 - 10.45 uur	Rol Provincie Noord-Holland bij ICT in wonen en zorg	M. Teekens Provincie Noord-Holland
10.45 - 11.10 uur	Duurzaam wonen in eigen omgeving	J.C.P. Kester NIDO
11.10 - 11.30 uur	Domotica PvE : Wat wil ik en wat kan ik?	R. ten Hagen AAG
11.30 - 11.50 uur	Kenniscentrum Wonenplus	Mevrouw M. Holzhaus IMCO
11.50 - 12.10 uur	Insteek van Novem met betrekking tot ICT/Domotica binnen de woning	W. Wienk Novem
12.10 - 12.30 uur	Technisering van zorg en welzijn	Mevrouw M. Borst Zorgcentrum Noorderlicht
12.30 - 12.50 uur	Het verzorgingshuis is gesloopt! En wat nu?	J. Koelemeij Woningbouwvereniging Anna Paulowna
12.50 - 14.00 uur	Lunch	

BIJLAGE C PROGRAMMA WORKSHOP HYPPOLYTUSHOEF

Workshop Domotica: Techniek en Zorg **Vrijdag 13 december 2002** **Aanvang 10.00 uur** **Auditorium ECN Petten** **Voorlopig programma**

Op vrijdag 13 december 2002 wordt bij ECN Petten de workshop “Domotica: Techniek en Zorg” gehouden.

Tijdens de ochtendsessie zullen sprekers van:

- Zorgkantoor Noord-Holland Noord; Dhr. E. Breet: Scheiden, wonen en zorg: Is dit de toekomst?
- Zorgcentrum Noorderlicht: Mevr. M. Borst: Technisering van zorg en welzijn
- AAG; Dhr. R. ten Hagen: Domotica en programma van eisen: een praktijkvoorbeeld
- Gemeente Wieringen: Dhr. J. van Berkum: Domotica en andere zorgen.....
- TNO-STB: Mevr. J. Dries; Domotica in Nederland: Een omgevingsverkenning

Tijdens de middagsessie zal een paneldiscussie worden gehouden. Hierbij zullen deskundigen met U van gedachten wisselen over het ochtendprogramma en over knelpunten bij de toepassing van Domotica voor zorgverlening, beveiliging en energiebesparing. De paneldiscussie staat onder leiding van de dagvoorzitter mevrouw drs. H.J.C.M. Bonfrer (FACIT).

Een bezoek aan de Domotica demonstratiewoning behoort tot de mogelijkheden.

Aanmelding voor **8 december 2002** bij het secretariaat van de workshop via dit fax formulier. Na ontvangst van uw aanmelding, sturen wij U een bevestiging en een routebeschrijving.

Aanmelding Workshop Domotica: Techniek en Zorg

Inschrijving

Bedrijf :

Adres :

Postcode, plaats :

Telefoon :

Naam :

E-mail :

Faxen naar: 0224 - 568966